

- международных документов по предотвращению и пресечению терроризма. Сектор по предотвращению терроризма. – Организация Объединенных Наций. Управление ООН по наркотикам и преступности, 2007. – С. 114-134.
7. Документ Организации Объединенных Наций A/62/160 от 27 июля 2007 г. Доклад Генерального секретаря «Меры по борьбе с международным терроризмом». – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.un.org/russian/terrorism>.
  8. Резолюция 51/210 Генеральной Ассамблеи от 17 декабря 1996 г. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.un.org/russian>.
  9. Резолюция 52/165 Генеральной Ассамблеи от 15 декабря 1997 г. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.un.org/russian>.
  10. Резолюция 53/108 Генеральной Ассамблеи от 8 декабря 1998 г. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.un.org/russian>.
  11. Резолюция A/Res/54/109. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.un.org/russian>.
  12. Уголовный Кодекс Кыргызской республики от 18 сентября 1997 г. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://law.edu/ru/search>.
  13. Уголовный Кодекс Республики Казахстан от 16.07.1997г. № 167-1. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.pavlodar.com/zakon/index>.
  14. Уголовный Кодекс Республики Таджикистан от 21.05.1998 г.– [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://law.edu/ru/search>.
  15. Уголовный Кодекс Республики Узбекистан от 22.09.1994г. № 2012-XII. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.proknozor.ru/comments/show>.
  16. Уголовный Кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ.– [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://law.edu/ru/norm>.
  17. Уголовный Кодекс Украины от 05 апреля 2001 г. – [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.crime.org.ua>.
  18. Новикова Л. В. Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму: автореф. дис. канд. юрид. н.:12.00.08 / Л.В. Новикова. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007.– 20 с.
  19. Смелянов В. П. Проблеми застосування антитерористичного законодавства України і шляхи його вдосконалення. / В. П. Смелянов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – К.: Рада національної безпеки і оборони України. Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю, 2007.– № 15. – С. 95-104.
  20. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» // Уряд, кур'єр. – 2006. – 12 жовт. – № 191. – с. 12.
  21. Закон України «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму» від 12 вересня 2002 року № 149-IV // Офіц. вісник України. – 2002. – № 40. – С. 18-44.

Гришук Тетяна Василівна,

кандидат політичних наук,

асистент кафедри філософії і права

Буковинського державного фінансово-економічного університету

УДК 327:331. 556.4

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО МІЖНАРОДНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА ЇЇ НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ

Розглянуто сучасний стан міжнародної трудової міграції, проаналізовано причини та її негативні наслідки.

Ключові слова: *трудова міграція, державна політика, діаспора, міжнародна міграція.*

Рассматривается современное состояние международной трудовой миграции, проанализированы причины и ее негативные последствия.

Ключевые слова: трудовая миграция, государственная политика, диаспора, международная миграция.

The present condition of international labour migration is regarded, it's causes and negative consequences are analyzed.

Key words: labour migration, the state policy, diaspora, international migration.

З набуттям незалежності Україна приєдналася до загальносвітових процесів, стала складовою міжнародного ринку, зокрема й міжнародного ринку праці. Істотне зростання масштабів міжнародної трудової міграції в Україні актуалізує її дослідження як явища, що має суттєвий вплив на розвиток економіки, соціальної сфери, демографії та інших сторін суспільного життя. Аналізуючи причини та наслідки міжнародної міграції, не претендуємо, звичайно, на вичерпність, а лише маємо на меті уважно простежити за деякими сталими закономірностями і тенденціями, характерними для подібних міграційних явищ.

Оцінці тенденцій міграції робочої сили в Україні вчені почали приділяти особливу увагу з кінця 90-х років ХХ ст. Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міжнародної трудової міграції зробили провідні вітчизняні вчені та науковці: О. Власюк, В. Геєць, С. Злупко, А. Кравченко, Ю. Макогон, Н. Марченко, А. Мокій, С. Писаренко, М. Романюк, А. Румянцев, А. Філіпенко [8, с.253].

Метою статті є визначення державної політики України стосовно сучасного стану міжнародної трудової міграції, аналіз причин та її негативні наслідки.

Відповідно до мети поставлено **завдання**: дослідити основні причини поширення міжнародної трудової міграції та її негативні наслідки для України.

Виклад основного матеріалу. Україна – велика країна з великим економічним потенціалом, потужними природними та науково-інтелектуальними ресурсами, багатою культурою. Однак, вже з давніх часів наші співгромадяни шукали кращого життя деінде, далеко за межами свого краю. Перша велика хвиля еміграції припала на кінець ХІХ – початок ХХ століття, коли українці вирушили на Захід. Кінець ХХ століття знову змусив українців залишити свої сім'ї і за будь-яку ціну дістатись сонячних країв Італії, Іспанії, Греції, де вони в силу обставин ставали рабами, часом в повному розумінні цього слова. Однією з основних проблем вітчизняного ринку праці є відтік робочої сили за межі країни. За експертними оцінками зараз за кордоном працює близько 3 млн. громадян України. Причини трудової міграції мають комплексний характер, однак основними є соціально-економічні фактори, які проявляються залежно від того, який статус має країна: країна походження та країна призначення трудового мігранта. Щодо трудових міграцій громадян України за кордон, то основною причиною є неадекватно низька вартість робочої сили в Україні, низький розмір заробітної плати [9, с. 37]. За оцінками Міжнародної організації праці (МОП) в світі на початок ХХІ століття налічувалось 36-42 млн. трудових мігрантів, а з членами їх сімей число досягало 80-97 млн. осіб [3, с. 80]. Міжнародна міграція населення відіграє все більшу роль у розвитку суспільства і перетворилася на глобальний процес, який охопив практично всі континенти та країни, а також різні соціальні верстви. Загальна кількість міжнародних мігрантів постійно збільшується. Міжнародна трудова міграція є наслідком, в першу чергу, значної різниці в рівнях економічного й соціального розвитку країн та особливостей їх демографічної ситуації. [1, с. 88]. Трудова міграція – один з основних типів міграційних процесів, що має вплив на демографічну ситуацію в державі. Трудова міграція – це рух працездатного населення у межах країни або поза її межами, пов'язаний зі зміною місця роботи або пошуком роботи [6].

На сучасному етапі світового розвитку трудова міграція як глобальне явище має як позитивні, так і негативні наслідки, які дуже часто залежать від ступеня узаконення та врегулювання міграційних процесів.

Масштаби міжнародної міграції людських ресурсів є значним. Зростає кількість зовнішніх мігрантів серед сільського населення, молоді, жителів малих міст; відбувається розширення

географії приймаючих країн; зростання терміну перебування за кордоном; збільшення частки жінок серед трудових мігрантів, що призводить до порушення морально-психологічного клімату у суспільстві [2, с.52].

Основними мотивами трудової міграції населення України є [1, с. 90]:

1) високий рівень безробіття і пов'язана з цим проблема бідності; 2) бажання забезпечити добробут наступних поколінь; 3) підвищення свого соціального статусу; 4) можливість еміграції в майбутньому; 5) професійне зростання.

Проблеми, з якими пов'язана трудова міграція населення, не зникають, їхні наслідки мають незворотний вплив на українців як націю. Одним із проблемних питань, яке виникає під час аналізу сучасної еміграційної ситуації в Україні, є вироблення та впровадження чіткої комплексної державної політики у сфері трудової міграції. Пріоритетним для нашої держави є підвищення привабливості національного ринку праці для громадян країни та стимулювання до внутрішньої зайнятості. Цього можна досягти за рахунок забезпечення відповідності попиту та пропозиції робочої сили, забезпечення гідних умов праці і належного рівня оплати праці, що пов'язано із економічним розвитком і потребує тривалого часу. На основі останніх досліджень виявлено зміни в причинах трудової еміграції. Якщо раніше головною причиною було безробіття і неспроможність знайти роботу, то останнім часом головним чинником є більш високий рівень оплати праці за кордоном. Часто не лише безробітні, а й працюючі віддають перевагу виїзду на заробітки за кордон [12, с. 42-43].

Актуальною проблемою є також удосконалення статистичного обліку міграційних процесів. Відсутність достовірної статистичної інформації спричиняє низьку ефективність механізмів регулювання трудової міграції, попередження нерегульованої міграції, а також недосконалу державну міграційну політику. Хоча Україна уклала з іншими країнами ряд угод та договорів про взаємне працевлаштування громадян, проте механізми їх практичного застосування є недосконалими, і дуже часто навіть встановлені квоти не заповнюються.

Незважаючи на глобалізацію, що, як вважають, є одним з визначальних факторів у створенні для українців певних можливостей для виходу на світовий ринок праці, особливе значення і надалі має вироблення та реалізація гнучкої державної політики у сфері регулювання міграційних процесів та у створенні для наших співвітчизників комфортних умов праці і проживання в країнах призначення [10, с. 112].

При формуванні державної політики виявлено, що міжнародний обмін людським капіталом впливає на розвиток останнього як позитивно, так і негативно. Ми хотіли б більш детальноше зупинитись на розгляді негативних наслідків міжнародної трудової міграції.

1. Депопуляція або „зненаселення”. Згідно з деякими неофіційними даними, йдеться про 6-7 мільйонів громадян України, які нині перебувають за кордоном і у переважній більшості належать до категорії трудових мігрантів. Зважаючи на дані офіційного перепису населення, в Україні налічується близько 47 млн. громадян, включно із тими, які перебувають на заробітках за кордоном, адже цифра 6-7 млн. – неофіційна, про цих людей ніде у звітах перепису не зазначено, що вони фактично відсутні на території держави. За тими ж офіційними даними, майже половина населення держави належить до категорії непрацездатних (інваліди, пенсіонери, неповнолітні). Звівши ці дані, отримаємо невеселу картину, близьку до демографічної катастрофи, а якщо врахувати ще факт від'ємного індексу народжуваності, то темні фарби ще більше згущуються. Цілком зрозуміло, що за кордон з метою заробітків виїжджає працездатна частина населення, а це люди репродуктивного віку, тобто за збереження статусу кво нинішньої міграційної картини демографічна ситуація продовжуватиме погіршуватися [5, с. 50-59].

2. Соціальне сирітство. Це явище є і буде невід'ємним елементом трудової міграції. Більше 93% батьків-мігрантів заявили, що мають від 1 до 3 дітей, то рахунок дітей, залишених в Україні на когось одного з батьків, на родичів, сусідів чи просто на самих себе, теж ведеться на мільйони. Психологічні травми, яких зазнають діти від тривалої розлуки із батьками, а також спричиненого нею розриву родинних зв'язків, призводять до негативного сприйняття реалій і оточення, пошуку притулку у молодіжних кримінальних колах, дитячого алкоголізму, наркоманії та проституції. Щороку збільшується відсоток дітей трудових мігрантів, які стають „дітьми вулиці”. Крім того,

утворюється своєрідна і доволі чисельна каста утриманців – молодих працездатних людей, які, однак, вважають за краще для себе жити за надіслані їм батьками кошти. Результати численних соціологічних та психологічних досліджень впливу міграції батьків на формування молодого покоління в умовах неповної родини чи її відсутності одночасно вказують на стратегічну загрозу національній безпеці, і прояви доказів цим твердженням, на жаль, стають очевидними вже сьогодні.

3. „Відтік мізків”. Одна з найбільш і найпринизливіших проблем в контексті перспектив науково-технічного прогресу і належного стану безпеки нації. Відповідним установам, службам та розвинутим транснаціональним корпораціям ще за часів існування Радянського Союзу було добре відомо, що найвищий у світовому вимірі рівень підготовки спеціалістів в окремих галузях фундаментальної та прикладної науки – не просто плід комуністичної пропаганди. Тому у перші роки після завершення „холодної війни”, скориставшись із недосконалості норм законодавства, покликаних захистити і зберегти інтелектуальний потенціал нації, а також явно затяжними економічними негараздами, західні наукові та комерційні установи навперебій, гуртом і вроздріб буквально скуповували висококласних фахівців [7, с. 149-158]. Довготривалі стажування та контракти поступово переростали у право на постійне проживання, а в окремих випадках – і в отримання громадянства країни перебування. Це стосується висококваліфікованих технічних працівників, вчених, галузевих фахівців та інших громадян України, які виїхали і продовжують виїжджати через недолугу мотиваційну політику на всіх рівнях. Очевидно, що у переважній більшості випадків, за умов належної оцінки їхньої кваліфікації та досягнень на батьківщині, ці фахівці віддали б перевагу праці та життю у власній державі.

Попит на висококласних фахівців, зокрема – лікарів, технічного персоналу середньої ланки, програмістів та інших – залишається актуальним для багатьох країн, де цілком зрозумілою і економічно обґрунтованою є перевага одноразової інвестиції у відносно недорогого (за західними мірками) готового фахівця над коштовним і тривалим процесом його підготовки.

4. Злочинність і корупція. Насамперед мова йде про розвиток бізнесу на нелегальній міграції, а якщо ще вужче – на сучасній работоргівлі. За прибутковістю і масштабами у світі цей бізнес посідає одне із перших місць. Він розвивається і галузиться, залучаючи зарубіжних партнерів та організовуючи цілі міжнародні синдикати. Бажання нелегально виїхати за кордон і обіцянка стабільної роботи і чималої платні формує необхідний рівень попиту, на який ці синдикати відповідають власними пропозиціями.

5. Політичний аспект. Трудові мігранти (нелегальні) в умовах нинішньої української політичної дійсності стають зручним об'єктом політичних маніпуляцій. Особливо це проявляється під час виборів та референдумів. На жаль, історія останньої української незалежності багата прецедентами такого кшталту. Формальне право взяти участь у виборах на території української дипломатичної установи в країні перебування має кожен, хто досяг 18 річного віку і легально перетнув кордон. Практично всі нелегальні трудові мігранти свого часу легально перетинали кордон, однак страх перед розкриттям нелегального статусу їх перебування та наступною депортацією виявляється значно логічнішим і зваженішим способом дії, ніж виконання громадянського обов'язку. Якщо взяти до уваги той факт, що переважна більшість трудових мігрантів з України походить все ж із традиційно налаштованого до існуючого режиму і політично активного електорату західних областей України, можна з високим рівнем ймовірності припустити, що штучна втрата або „переорієнтація” саме цих голосів на фоні навіть відносної пасіонарності чи лояльності виборців з північних, східних та південних регіонів до про режимного висуванця, може стати фатальною для опозиційного кандидата. Виникає питання чи стануть такі дії об'єднуючим фактором для внутрішньої стабільності та безпеки нації?

Проте еміграція з України забезпечує ї певні економічні вигоди: знижується рівень безробіття та пом'якшується соціальна напруженість у суспільстві; працюючи за кордоном, українці підвищують свій життєвий рівень за рахунок ресурсів країни перебування; зовнішня трудова міграція є джерелом досвіду, знань, міжособистісних контактів, школою бізнесу та ринкової поведінки; зростають валютні надходження в Україну [4, с. 89-98].

Висновки. Авторами окремих публікацій у періодиці виділяються позитивні і негативні наслідки еміграції. Але, очевидно, усі позитиви переважаються одним негативом: по суті соціальною втратою цілого покоління людей кінця ХХ – початку ХХІ століття. Процеси міграції населення завжди існують і робитимуть на суспільство певний вплив. Міграція може стати і благом, і злом, врятувати економіку країни або призвести до соціального вибуху [11, с. 201]. На нашу скромну думку, сучасне українське суспільство, на жаль, іде другим шляхом – негативним. Тому головним завданням сьогодні є зведення до мінімуму процесів трудової міграції, особливо нелегальної, і тих негативних тенденцій, явищ і наслідків, які вона спричиняє.

Література:

1. Вишнеvsька О.А. Нелегальна зовнішня міграція як об'єкт державного регулювання / О.А. Вишнеvsька // Статистика України – 2008 - № 1 – с. 87 – 91.
2. Герасименко Г.В., Позняк О.В. Гендерні аспекти трудових міграцій населення України / Г.В. Герасименко, О.В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. – 2006. – № 1. – С. 51.
3. Дмитренко Г.А. Стратегічний конструктивізм дослідження чинників масової еміграції населення у суверенній Україні / Г.А. Дмитренко // Демографія та соціальна політика. – №1. – 2009. – С. 80-87.
4. Зовнішня трудова міграція населення України. – Київ: ДП „Інформаційно-аналітичне агентство”. – 2009. – 120 с.
5. Ляш Ольга. Негативні наслідки міжнародної міграції людських ресурсів за умови формування в Україні зони вільної торгівлі / Ольга. Ляш // Журнал європейської економіки – 2009 - №1 – с. 50 -59.
6. Кирчів А. Трудова міграція і національна безпека України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ji-magazine.lviv.ua
7. Мамонова В.В., Дериглазов І.Є. Сучасна міграційна політика України: вплив на соціально – економічний розвиток регіону // В.В. Мамонова, І.Є. Дериглазов / Регіональна економіка – 2009 – №2 – С. 149 – 158.
8. Нижик В.М., Найдюк А.С. Аналіз теоретичних основ формування трудової міграції населення / В.М. Нижик, А.С. Найдюк // Вісник Хмельницького національного університету – 2009 – №5 – С. 253 – 256.
9. Петрова Т. Стан та проблеми регулювання зовнішніх трудових міграцій в Україні / Т. Петрова // Україна: аспекти праці – 2009 - №3 – С. 37 – 44.
10. Селешук Г. Деякі аспекти правового регулювання міграційних процесів в Україні та Європейському Союзі / Г. Селешук // На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів української трудової міграції. – Львів, - 2009. – С. 112.
11. Технология социальной работы / Под ред. И.Г. Зайнышева. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 204 с.
12. Шевченко А. За длинным евро / А. Шевченко // Кореспонден. – 2005. – № 10 (149). – С. 42-43.

Марченко Юрій Васильович,

докторант Національного інституту стратегічних досліджень при президентові України

УДК 323.2 (477+479.22)

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В НЕДЕМОКРАТИЧНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Розглядаються особливості соціально-політичних моделей формування безпеки підприємництва в авторитарних і тоталітарних політичних системах. Аналізується специфіка проявів підприємництва в недемократичних режимах.

Ключові слова: *тоталітаризм, авторитаризм, автократія, підприємництво, бізнес, демократія, громадянське суспільство.*